

Representantforslag 12 S

(2015–2016)

Fra stortingsrepresentantene Arild Grande, Tone Merete Sønsterud, Åsmund Aukrust, Rigmor Aasrud og Sonja Mandt

Dokument 8:12 S (2015–2016)

Representantforslag fra stortingsrepresentantene Arild Grande, Tone Merete Sønsterud, Åsmund Aukrust, Rigmor Aasrud og Sonja Mandt om en samlet gjennomgang av viktige kulturminner

Til Stortinget

Bakgrunn

Norge har svært mange og rike kulturminner. Kulturminner handler om landets historie og identitet. I tillegg har de stor verdi i markedsføring av Norge i utlandet. Mange steder er disse minnene ivaretatt av lokale ildsjeler og frivillige. Andre steder har det offentlige tatt et betydelig ansvar for ivaretagelsen og formidlingen.

Arkeologiske kulturminner og kulturmiljøer representerer uerstattelige kilder til kunnskap og opplevelse, og de utgjør en viktig erfarings- og kunnskapsbank for nålevende og fremtidige generasjoner. I tillegg er kulturminner og kulturmiljøer også en viktig ressurs for samfunnet. De bidrar positivt i utviklingen av levende lokalsamfunn, gir steder særpreg og egenart, er grunnlag for opplevelser og fungerer som ressurs for verdiskaping.

Forslagsstillerne viser til at vern av kulturminner er viktig for å forstå norsk kulturarv og historie. Sikring og beredskap av landets 180 tette trehusmiljøer og fredede kirker fra før 1650 i offentlig og privat eie trenger et felles løft. Det samme gjelder skværriggerne. Fredede og verneverdige eiendommer har ofte engasjerte eiere som passer godt på landets felles kulturarv. Men både fare for brann, løpende vedlikeholdsutgifter og håndverkstradisjoner gjør at det er krevende for den enkelte eier å bære ansvaret.

Klimaendringene kan få store konsekvenser for Norges kulturminner. Kulturminner som har overlevd ulike klimabelastninger, er en unik kilde til kunnskap. De stående stavkirkene er gode eksempler, ettersom de har overlevd i nesten 1 000 år. Kunnskap om materialer og bygningskonstruksjoner, hvor bygninger plasseres i landskapet med hensyn til vind, ras og flom, samt om tidligere tiders klimaendringer, er kunnskap som klimaforskere og samfunnet for øvrig vil få stadig mer bruk for i tida framover.

Stigende havnivå, økte stormflommål og økt kysterosjon er en trussel for kystnær bebyggelse i utsatte områder. Mer regn og økt fuktighet vil føre til mer råte og soppvekst. Alle bygningsmaterialer er utsatt for nedbrytning over tid, og klimaforhold er avgjørende for hvor hurtig dette vil foregå. De fleste materialer brytes raskere ned i et varmere og fuktigere klima.

I tillegg til de gradvise endringene som foregår over lang tid, vil klimaendringene medføre flere ekstremværhendelser, flere ras og mer flom som kan gi akutte skader på kulturhistoriske bygninger og andre kulturminner.

Klimaendringer vil få direkte innvirkning på kulturminner gjennom fysiske forandringer i miljøet som endrer bevaringsforholdene for materialene som kulturminner består av. De fysiske endringene har en så vidt sett begynnelsen på.

Tilsyn og vedlikehold har alltid vært viktig for å unngå skader og unødvendige og kostbare reparasjoner. Med et endret klima må man regne med mer råtesopp- og skadedyrangrep, noe som krever hyppigere og grundigere tilsyn enn tidligere. Kontroll av loft, kjeller, nedløp og takrenner når det regner, blir viktigere i fremtiden. Tekniske tilstandsregistreringer blir viktige hjelpemidler for å planlegge nødvendig vedlikehold og reparasjoner. Fuktmålinger og hyppigere kontroller som er gjort av fagfolk – også av skjulte

delar av konstruksjonene – vil sannsynligvis bli mer nødvendig enn før.

Eiere og forvaltere av kulturminner og kulturmiljøer får derfor større utfordringer framover når det gjelder å ta vare på kulturarven i et endret klima.

Norge har en sterk og viktig industrihistorie og flere industrielle kulturminner og museer, som for eksempel på Rjukan, Tyssedal og Oljemuseet i Stavanger. De representerer en viktig del av norsk industri- og næringshistorie. Disse kulturminnene er viktig for å forstå Norges historiske arv som industrinasjon. De industrielle kulturminnene er dyre å drifte og vedlikeholde, og det krever store ressurser for at framtidige generasjoner skal få oppleve denne viktige delen av norsk historie.

Norske kirkebygg er de eldste norske kulturminner som har vært i kontinuerlig og samme bruk siden de ble bygget – noen for åtte og ni hundre år siden. Kirkene representerer mangesidige historier knyttet til nasjonal og internasjonal historie, kirkehistorie, arkitekturhistorie, kunsthistorie, lokalhistorie osv.

Mange steder i landet har kirkebygget som sitt fremste kjennetegn. Både landskapsmessig og arkitektonisk utgjør kirkene en faktor som ofte definerer selve stedet. Den lokale kirken kan ligge på samme sted som det har ligget kirker eller førkristne kultsteder i over tusen år, eller den kan være signalbygget i byenes bydeler og utvikling.

Teknisk og arkitektonisk representerer kirkebyggene også lange historiske spenn og verdier. Deler av kirkebyggmassen krever spesiell kompetanse hos dem som skal arbeide med byggenes vedlikehold og utvikling.

Stavkirkene er blant de mest unike kulturminnene i Norge. Et stort antall stavkirker ble revet i årene fram mot 1900, og i dag er det 28 igjen. Bortsett fra en enkelt i Sverige, er norske stavkirker de eneste som finnes i verden i dag, og Urnes stavkirke er på verdensarvlisten.

I løpet av 2015 avsluttes Stavkirkeprogrammet, som har bidratt til å sette i stand alle de 28 stavkirkene til et nivå hvor de kun trenger normalt vedlikehold. Programmet er finansiert via Klima- og miljødepartementet over Riksantikvarens budsjetter. Det er ikke varslet noe program for å sikre vedlikehold av stavkirkene, og det er heller ingen ordning som sikrer publikum tilgang og formidling. Tre av kirkene er flyttet til større friluftsmuseer, de øvrige befinner seg på opprinnelig plass rundt om i landet. Fortidsminneforeningen eier åtte, de fleste øvrige er menighetskirker.

Norge mønstrer i dag tre seilende kulturminner – skværriggerne. I 2002 fastslo Skværriggerutvalget at skipene regnes blant nasjonens viktigste kulturskatter. De er levende symbolbærere for en nasjon som i stor grad har overlevd gjennom skiftende tidsepoker som følge av ressurser som livet langs kysten og havet har stilt til rådighet.

Landets unike skværriggere utsettes daglig for et ugjestmildt møte med saltvann. Skipstypen er sjelden, hvilket illustreres ved at det f.eks. kun finnes fire tradisjonelt riggede fullriggere igjen i aktiv tjeneste på verdensbasis. Skipene overholder i dag myndighetenes strenge sikkerhetskrav.

Dersom disse flotte symbolbærerne skal kunne oppleves av nye generasjoner, må de tildeles samfunnsnyttige oppgaver som sikrer helårsdrift. Erfaringer gjennom flere tiår viser at skipene er særlig godt egnet som utdanningsplattformer for teambygging generelt og ungdom spesielt. I tillegg fungerer de tre seilskipene som magneter overfor presse og publikum utenfor Norge. Skipene bør derfor i større grad benyttes som ambassadører for norske interesser i utenlandske havner.

Skværriggerutvalget konkluderer med at de tre seilende kulturminnene best bevares gjennom helårsdrift. Denne driftsformen sikrer nødvendig daglig og periodisk vedlikehold. Forfall kan ikke utsettes. Det handler om sikkerhet og å oppfylle myndighetenes krav. Å operere et tradisjonelt rigget seilskip fordrer spesialkompetanse. Skipene har i dag et mannskap som besitter umistelig kunnskap som det tar år å bygge opp og som ikke kan erstattes av frivillige.

Skibladner er Norges eldste hjuldampere og et uerstattelig kulturminne. Driften er i dag avhengig av betydelig frivillig innsats, og selskapet har i tillegg fått økte kostnader.

Forslagss stiller mener det er behov for å foreta en samlet gjennomgang av hvordan samfunnet skal sikre kulturminnene for framtiden, og løfte dem enda høyere i formidlingen av landets historie til kommende generasjoner og turister. I en slik gjennomgang er det nødvendig å se på hva som skal være statens ansvar, hva som bør være lokalt og regionalt ansvar, samt hva som også i fremtiden skal baseres på frivillighet. Norges lokale og nasjonale kulturminner har et enormt utviklingspotensial. En satsing for å bedre besøksdrift, markedsføring og formidling av kulturminnene ville gi store positive virkninger for lokal-samfunnene, reiselivet og for landets felles kulturarv. Disse arbeidsfeltene hører hjemme både under kulturfeltet og som del av en reiselivssatsing. Det er behov for å koordinere denne innsatsen bedre.

Forslag

På denne bakgrunn fremmes følgende

f o r s l a g :

Stortinget ber regjeringen foreta en samlet gjennomgang av viktige kulturminner og fremme en sak for Stortinget om en helhetlig plan for ivaretagelsen av landets viktigste kulturminner.

21. oktober 2015

